

Олег ОГІРКО, д-р філософії, доц.

ORCID ID: 000-0001-7563-6992

e-mail: ohirkooleh@gmail.com

Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького,
Львів, Україна

ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ МОТИВИ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Вступ. *Творчість нашого національного пророка Тараса Шевченка в час українсько-російської війни є актуальною проблемою сьогодення. Його духовні та моральні заклики до українського народу потребують переосмислення з позиції християнської віри та моралі, оскільки в минулому радянська ідеологія намагалася представити Кобзаря як атеїста, богохульника та революціонера-демократа, "предтечу жовтневої революції", який нібито вбачав наше майбутнє тільки в єдності з російським народом. Слово Бог, яке Шевченко завжди писав з великої букви, в радянських виданнях "Кобзаря" традиційно подавалося з маленької букви. Навіть траплялися випадки, коли у віршах Тараса Шевченка зумисно змінювали деякі слова, щоб зміст його поезії видавався безбожницьким. Тарасів вірш "Розрита могила", як правило, не входив до змісту "Кобзаря" за часів, так званої, "дружби народів".*

Методи. *Було використано методи морального та духовного аналізу творчості нашого славетного поета та художника. Аналізувалася поезія Тараса Шевченка з позиції християнської віри та моралі.*

Результати. *Розкрито походження і родовід нашого великого українського генія. Досліджено головні духовні та моральні категорії, які вживав Тарас Шевченко у своїй творчості, а саме: Бог, молитва, проблеми добра і зла, братолюбіє, справедливість, правда, воля. Вказано мотиви нарікання Шевченка на церковні порядки та окремих священнослужителів, яким була байдужа доля українського народу. Наголошено на цілий ряд творів великого Кобзаря, які були присвячені духовно-моральній тематиці.*

Висновки. *Представлено, що літературна і художня творчість нашого Кобзаря носить на собі печать християнської віри і моралі та великої любові до Батьківщини та українського народу. Наголошено*

на поетичну стилізацію певних літературних творів Шевченка, які базувалися на книгах Старого Завіту. Шевченко був дійсно нашим національним пророком, бо говорив в ім'я Господнє про долю і недолю свого багатостраждального народу. Підкреслено особливість сакральної творчості Тараса Шевченка, оскільки він розмальовував деякі храми і монастирі в Україні.

Ключові слова: *Духовність, мораль, віра, релігія, Бог.*

Вступ

Скарб своєї душі, свого великого серця подарував нам Тарас Шевченко. Неоцінним скарбом у вихованні духовності та моральності служить муза Кобзаря. В часах радянської системи освіти, коли християнське виховання в навчальних закладах було заборонене, читаючи "Кобзар" можна було збагнути правди християнської віри.

Подібно до того, як серед величезного різноманіття тематики Святого Письма духовно-моральна проблематика знаходиться в центрі уваги, так і посеред тисяч слів і рядків творів Шевченка духовність і мораль займають центральне місце. Духовність починається з віри в Бога, надії на Господа та любові до Нього, а моральність з людської доброти, правдивості та справедливості.

Радянська школа проголосила Тараса Шевченка атеїстом і зі всіх сил намагалася віднести його до свого пантеону. Та це зовсім не відповідало істині. Недаремно портрет Кобзаря українці розміщують поруч зі святими образами. Без віри в Бога Шевченко ніколи б не став Пророком християнського народу.

Метою статті є висвітлення постаті славного українського поета і художника Тараса Шевченка як християнського гуманіста та борця за волю і свободу свого народу, а також розкрити його шляхетний родовід.

Огляд літератури. Моральні та духовні мотиви, які використовував Тарас Шевченко у своїй творчості, аналізувалися в різних українських дослідників його спадщини, зокрема: проблема добра і зла в Г. Грабовича, О. Забужко; чесноти віра, справедливість, правда (Сверстюк, 1993); засади ідеальних суспільних відносин у В. Андрущенко, І. Дзюби; моральний ідеал (Дроздова, 2011). Родовід нашого Кобзаря був вперше розкритий ще у 1898 р. (Кониський, 1898), який російська

царська, а згодом і радянська влада свідомо замовчувала, бо прадід Тараса воював за волю України на стороні гетьмана Івана Мазепи проти війська царя Петра I.

Методи

Було використано актуальні методи морального та духовного аналізу творчості Тараса Шевченка. Застосовані методи формування моральної свідомості, методи стимулювання духовних і моральних почуттів і мотивів поведінки, які використані при дослідженні спадщини великого Кобзаря.

Результати

Найбільший вплив на формування духовно-моральних мотивів релігійного змісту Тараса Шевченка мала християнська філософія, яку він черпав зі Святого Письма. Тарас Шевченко був глибоко віруючим і практикуючим християнином. Це проявлялося і в його зовнішній поведінці: у молитвах, в читанні Святого Письма, у відвідуванні церкви, у приступанні до сповіді, у прийнятті Святого Причастя, у дотримуванні постів. Мав наш Кобзар і внутрішнє відчуття Бога, жив глибоким духовним, внутрішнім життям (Калашник, & Огірко, 2010). Шевченкові був властивий духовний аристократизм, тобто, не визнання над собою ніякої вищої сили та влади, окрім Господа Бога:

Молітесь Богові одному,
Молітесь правді на землі,
А більше на землі нікому
Не поклонітесь".
Тарас молився з дитинства:
"Молюся Богу... І не знаю,
Чого маленькому мені.
Тоді так приязно молилось".
("Мені тринадцятий минало.. ")

(Шевченко, 1985, с. 313).

Шевченко закликав й інших молитися. Як своєрідний заповіт молоді звучать такі його поетичні рядки:

"Тихенько Богу помолюся,
Молися й ти".

Найкраще свідчать про релігійно-духовні переконання та мотиви Шевченка його листи та щоденник. "З того часу, як я приїхав до Миргорода, ні разу з хати не виходив, а до того всього нема що й читать: якби не Біблія, то "здуріти б можна" (з листа до Аркадія Родзянка). "Молися, якщо можеш молитися, і молячись, віруй глибоко у замогильне, краще життя, віруй і віра спасе тебе!" (з листа до Андрія Козачковського). "Дасть Бог, трохи одпочину, то напишу тобі тихесенько гарнесенько, та може ще, як Бог допоможе, і віршами. Молю Господа милосердного послать тобі многолітіє і здоров'я на славу нашої преславної України" (з листа до Михайла Максимовича). "Перед Благовістом до заутрені прийшли мені на думку слова Розп'ятого за нас, і я немовби віджив, пішов на утренью і так радісно, чисто молився, як здається, ніколи раніше. Тепер я говію, сьогодні прийняв Святі Тайни, хотів би, щоб усе життя моє було таке чисте, прекрасне, як сьогоднішній день" (з листа до Варвари Репніної). "Щойно тепер я вповні повірив у слова: "Любя, наказую, ви". Молюся й дякую Богові за безконечну любов до мене, за посланий іспит. Він очистив, вилікував моє бідне, хворе серце" (з листа до Настасії Толстої). "В Полтаві чи не по Кобзареві вже й Богу моляться" (з листа Пантелеймона Куліша до Т. Шевченка) (Сверстюк, 1993).

З листів Тараса Шевченка дізнаємося і про те, що читані з дитинства із веління вчителя-дяка похоронні молитви він відмовляв усе життя на вістку про смерть своїх найближчих.

Шевченкові не потрібно було проходити тим непростим шляхом, яким йшла інтелігенція до Бога. У дорослому віці він не починав з нуля у пошуках одвічних істин. Народившись у селянській родині, Тарас автоматично позитивно розв'язав проблему віри в Бога. Релігійність міцно трималася нашого селянства і діти з молоком матері вбирали її. Така "домашня Церква" Григорія та Катерини Шевченків-Грушівських виховала і велетня духу – Тараса. Водночас дід з батьком допомагали прорости в дитині паросткам національної свідомості. З дитинства, поєднавши любов до Бога з любов'ю до України, Шевченко пізніше у своїй творчості підніме їх на високий рівень.

Одним із перших біографів Тараса Шевченка був письменник, автор духовного гімну "Боже, великий, єдиний" Олександр Кониський (1836–1900), який приїхав в Галичину зі Східної України і був одним із засновників Літературного товариства ім. Т. Шевченка та ініціатором перетворення його в установу Наукове товариство ім. Т. Шевченка м. Львова. О. Кониський у ювілейному виданні НТШ в 1898 р. писав, що Тарас Шевченко-Грушівський родом із Звенигородського повіту в Київщині. Прадід Тараса – Андрій Грушівський, побитий в боях під Полтавою в 1709 р. декілька років скривався, бо воював на стороні гетьмана Івана Мазепи проти царя Петра I, а потім з'явився в с. Кирилівці, де скоро оженився з донькою шевця Ефросиною. Замешкав в домі тестя і за звичаєм його назвали Шевченко. Своє справжнє прізвище він затаїв.

Між кирилівськими кріпаками на початку XIX століття була родина посполитих Івана та його дружини Марти Шевченків-Грушівських. По церковних книгах "Ісповідні записи" (1814–1816 рр.) Кониським були віднайдені записи про родину Григорія та його дружини Катерини та дочки Катерини Григорівни, котрі писалися Шевченко-Грушівські. Батько Тараса – Григорій Грушівський оженився з Катериною Бойко, родина якої походила з Галичини. Сім'я Григорія поселилась в с. Моринцях. В обох селах Кирилівці та Моринці, що належали до маєтностей Енгельгардта, були церкви греко-католицької релігії в обох в ім'я св. Івана Богослова. Там 25 лютого (за старим стилем) 1814 року Катерина повила сина Тараса (Кониський, 1898).

Цікаво, що національний пророк України – Тарас Шевченко був охрещений 28 лютого (за старим стилем) 1814 року в церкві св. Івана Богослова греко-католицьким священником Іваном Базаринським. Священник записав метрику Тараса, де зазначив його прізвище Шевченко-Грушівський. Хрещеним батьком був моринецький посполитий Григорій Дяденко. До речі, насильна ліквідація Греко-Католицької Церкви в Східній Україні, зокрема і на Черкащині, відбулася щойно в 1839 р. У Бога немає нічого випадкового – все у взаємозв'язку. Оскільки народився хлопчик напередодні св. Тарасія – Царгородського архієпископа, який боровся проти іконоборства, то за християнською традицією був

названий Тарасом. Це ім'я в перекладі з грецької означає "бунтівливий". Бунт в богословському розумінні не є однозначно негативним словом. Явище справедливого обурення Церква називає праведним гнівом, захистом істини. Можливо звідси у Шевченка було відчуття своєрідної ліцензії на те, щоб захищати люд християнський. Можливо звідси потяглося коріння високого призначення Апостола правди. Саме ж ім'я завдяки Тарасові Шевченкові стало у нас суто національним.

Батько Тараса Григорій бідував, як і всі кріпаки, хоча був стельмахом. Згодом перебрався в Кирилівку, де Тарас провів перші 15 років життя. Крім Тараса у батьків були: старші від нього сестра Катерина на 8 років та брат Микита на 2 роки, а також молодші – Ярина, сліпа Марія і брат Йосип. Батько Тараса був тихим, вмів читати по-церковному. Доглядала Тараса сестра Катерина. Дитиною Тарас мав велику фантазію, допитливість, любив мріяти. Не раз його болів живіт, бо з голоду любив їсти глину. З 8 років пішов на науку до дядька, вивчив напам'ять Псалтир, читав Святе Письмо. Коли Тарасові минуло 9 з половиною років, то померла його мама, а батько згодом взяв собі з Моринців мачуху Оксану, яка була дуже злою до його дітей. Коли Тарасові виповнилося 12 років, то батько Григорій, вмираючи, дав йому своєрідний заповіт: "Синові моєму Тарасові з спадщини після мене нічого не треба, бо він не буде людиною аби якою. З нього вийде або щось дуже добре, або велике ледащо. А його спадщина по мені або нічого не значитиме, або нічого не допоможе" (Кониський, 1898).

Дід Тараса Іван внукові все розповів про прадіда Грушівського. Кониський писав, що в школі Тарас іменував себе як Грушівський. Дід водив Тараса на відпустки по цвинтарях в навколишніх місцях і показував, де спочивали ватажки гайдамацьких загонів Микита Швачка, Семен Неживий, а також розказував про гайдамаччину і коліївщину, зокрема про Максима Залізняка та Івана Гонту, бо й сам був у гайдамаках.

Після смерті батька Тарас помагав дякові читати Псалтир, потім вчився в малярів, наймитував, а згодом став покойовим козачком в пана Енгельгардта. Потім був переїзд до Вільна, згодом до Петербургу, де Тарас навчався малярства. Весною

22 квітня 1838 р. Тараса викупили з кріпацтва, він поступив до Академії мистецтв, де проявив талант геніального художника. В 24 роки Тарас почав активно завершувати шкільну освіту, багато читав: твори Гомера, Гете, Шіллера, Шекспіра, історію Греції, романи Діккенса, "Енеїду" знав напам'ять. З часу викупу почав писати вірші, одним із перших надрукував "Причинну". В 1840 році видав свій "Кобзар", який містив 8 віршів. Російська критика глузувала з нього. Так, Віссаріон Белінський в листі до П. В. Анненкова обзивав Тараса "ослом, дураком, горьким пьяницею и охочим до патриотизму хохлацкого" (Кониський, 1898).

Можливо, не випадково Тарас Шевченко не був одруженим, хоча ми знаємо, як мріяв він про власну родину. Відомим є і те, що Шевченко подобався багатьом жінкам з найвищих кіл тогочасного суспільства. Він був цікавим для них своєю духовною силою, потужністю інтелекту. Напевно, не останню роль відігравала і врода Шевченка, яка заторкувала і естетичні струни душ жінок. Звичайно, важко доглядіти неозорих Божих промислів, та, мабуть, в планах Божого Провидіння Шевченкові, необтяженому сімейними обов'язками, було призначено виконати якусь важливу місію. Бог нагородив його особливим талантом – даром слова: Тарас Шевченко мав промовляти до людей в обороні Божої правди. У вірші "Ну що б, здавалося, слова..." він виявляє розуміння походження свого призначення:

"Знать од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди!"

Як перегукуються ці рядки з відомим зачином святого Апостола і євангелиста Івана Богослова, яким починається Великодній ранок у наших церквах: "Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово, і Слово було Бог. З Богом було воно споконвіку..." (Ів. 1, 1–4).

У цьому ж вірші ми бачимо у Шевченка прояв здорового християнського оптимізму – надії:

"Орю
Свій переліг – убогу ниву!"

Та сію слово. Добрі жнива
Колись-то будуть".

Важко не побачити Господнього благословення на слові геніального Кобзаря. Невипадково "Кобзар" Шевченка в народі називають "Євангелієм від Тараса".

У "Кобзарі" Тарас Шевченко виявляє глибоку обізнаність з текстами Старого і Нового Завітів, адекватно теологічно інтерпретує біблійні сюжети, володіє релігійною термінологією, вміло використовує християнську символіку. Близько 1400 разів у "Кобзарі" Т. Шевченко згадує Бога та Божі справи. У Шевченка вчилися пояснювати теми Святого Письма наступні покоління українських письменників.

Через усі твори проступають релігійні, духовні та моральні мотиви і переконання їх автора. Шевченко виступає співцем християнського світогляду. Персонажі його поезій – також віруючі. Важко назвати твір Шевченка, в якому поет обходиться без Божого імені. Так міг писати лише християнин.

Тарас Шевченко любив старших людей. Його одинока душа потребувала материнської ласки і він реалізовував свої синівські почуття через піклування про стареньких. Є документальні свідчення про те, що Шевченко не опускав нагоди відвідати не свою, але таких рідних йому матерів своїх приятелів.

Як природно впливають молитви з уст і сердець Шевченкових персонажів – жінок. Молоді матері, дивлячись в оченята своїх новонароджених діточок, просили Матір Божу про її заступництво щодо них:

"Пошли тобі, Матір Божа,
Тії благодати,
Всього того, чого мати
Не зуміє дати".

У "Кобзарі" є ряд творів, присвячених релігійно-духовній, моральній тематиці. Це "Неофіти", "Марія", віршовані переклади Псалмів. До семи своїх творів Шевченко виносить епіграфом цитати зі Святого Письма. Це наступні поеми: "Неофіти", "Марія", "І мертвим, і живим", "Тризна", "Сон", "Великий Лях",

"Кавказ". В написаному "Букварі" автор дає дітям велику кількість позитивної інформації з Біблії, а також молитви.

Релігійна поема "Неофіти" за жанром поезії – це віршована апологетика, тобто захист християнської віри. Шевченко розповідає в ній про героїчну смерть перших християн за віру Христову. Адже "більшої від цієї любові ніхто не має, як та, коли хто життя кладе за друзів своїх" (Ів. 15, 13).

Пролог до "Неофітів" – це молитва в її найкращому класичному вияві. Усе тут молитовне – від зачину "Благословенная в женах Святая праведная Мати Святого Сина на землі" – до молитовного закінчення "Амінь". Як відомо, молитва – це розмова з Богом. Хто ще може так палко, щиро, гарно розмовляти із Всевишнім?!

"Ридаю,
Молю, ридаючи, пошли,
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило,
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово, Божеє кадило,
Кадило істини. Амінь" ("Неофіти")

На яких діапазонах душі можна молитися так, як молиться поет у поемі "Марія"? – Напевно, що тільки на Божих:

"Все упованіє моє
На тебе, мій пресвітлий раю,
На милосердіє твоє,
Все упованіє моє
На тебе, мати, возлагаю.
Святая сило всіх святих,
Пренепорочная, благая!
Молюся, плачу і ридаю:
Воззри, пречистая, на їх,
Отих окрадених, сліпих
Невольників, Подай їм силу

Твого мученика сина,
Щоб хрест-кайдани донесли
До самого, самого раю" ("Марія")

У "Подражанні 11 Псалму" Тарас Шевченко так передає мову Господа Бога:

"Возвеличу нині! Ради їх
Людей закованих моїх
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово".

Шевченкові зрозумілою є християнська ідея "любові до ворога".

"Моліться, браття! Молітесь
За ката лютого, його
В своїх молитвах пом'яніте" ("Неофіти")

Треба сказати і про християнський екуменізм Тараса Шевченка. Як справжній християнин, він вмів пошанувати людей з різними релігійними переконаннями. Шевченко закликає до змагань за волю народи Кавказу і вірить, що Божа правда переможе:

"Ми віримо Твоїй силі
І Слову живому
Встане правда, встане воля,
І Тобі одному помоляться всі язики
Во віки і віки" ("Кавказ").

І тут же:

"Боріться, поборете,
Вам Бог помагає!",

що вкрай актуально для сьогоденної боротьби українців проти російських окупантів.

У поезіях Шевченка слова "Господь Бог", "Христос", "Спаситель", "Святая Мати", "Святе Писання", "церква", "храм", "ікона", "свічка", "свята неділенька" – виконують роль духовної зброї для християнина (Калашник, Огірко, 2010). Мріючи про

духовно і морально здорове покоління, Тарас гнівно застерігав: "Образ Божий багном не скверніте!".

У поемі "Тарасова ніч" автор вкладає в уста кобзаря-бандуриста пісні, які розповідають, що від часів зліквідування царицею Катериною II Запорізької Січі почався процес занепаду найосновніших форм релігійного життя українців, що вело до зубожіння української духовності:

"Зажурилась Україна,
Така її доля!
Зажурилась, заплакала,
Як мала дитина

.....

Виростають нехрещені
Козацькі діти;
Кохаються невінчані;
Без попа ховають.
Запродана жидам віра;
В церкву не пускають".

У вірші "Світе ясний, світе тихий" Тарас Шевченко передбачив антропологічну кризу радянських часів – втрату людського в людині, моральне зубожіння, девальвацію цінностей:

"Будем, брате,
З багрянниць онучі драти,
Люльки з кадил закуряти,
Явленими піч топити,
А кропилом будем, брате,
Нову хату вимітати".

Дехто ще й сьогодні звинувачує Шевченка у богоборстві, та він ніколи атеїстом не був. Цікаво, що цього не закидають Кобзареві читачі – християни, розуміючи підтекст належно. Це не був бунт Тараса Шевченка проти Бога, не антиклерикальні мотиви, якими була на сполох література XIX століття. Критика стосувалася позиції царської московської церкви та її служителів, а вони були цілком чужими для українців. Шевченко засуджував як москвофільство, так і польське окатоличення. Критикував їхню

індиферентність до проблем народу, їх національний нігілізм. Про це як в часи Шевченка, так і сьогодні з боєм говорить і пише наша інтелігенція, яка, нерідко, сама має духовну освіту і добре обізнана з суттю справи.

Церква однозначно мала б виступити на захист знедоленого люду. Коли чиниться очевидне зло, людей треба духовно озброювати. Це додавало б народу віри, що справа, за яку він бореться, є святою. Чому б духовенству московської церкви та й не напоумити царя-батюшку? Та не відкривалися уста церковнослужителів, оскільки вони залишалися знаряддям церковно-політичних інтересів Петербурга і Вільна. Так що не було тоді кому не те, що "життя покласти за овець" (пор. Ів. 10,11), а й слово за них мовити.

Шевченко критикував спекуляцію на декларуванні християнських принципів і одночасному не дотриманні їх в житті. Він вважав бездоганне виконання зовнішніх правил благочестя без внутрішнього благородства – злом, тобто, критикував подвійну мораль церковнослужителів. Через нарікання Тараса Шевченка на церковні порядки і духовенство його інколи представляли як атеїста. Іван Франко пояснював ці нарікання, як досади нещасної людини, що не бачить обіцяної правди на землі. В своєму щоденнику Тарас Шевченко писав ("Журнал", 1857): "Імператор – поганин Август, зсилаючи поета Назона Овідія до диких племен гетів, не заборонив йому писати й рисувати, а християнин цар Микола I заборонив мені і те, і друге". Очевидно, безпідставно протестували чернігівський єпископ Філарет і київський митрополит Арсеній проти розповсюдження в недільних школах українського "Букваря", якого написав Шевченко (Мокрий, 1992). Іван Франко ще так висловився про Т. Шевченка: "Він був сином мужика і став володарем у царстві духа. Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури... Доля переслідувала його в житті скільки могла, та вона не зуміла перетворити золото його душі в іржу, ані його любові до людей – в ненависть і погорду, а віри в Бога – у зневіру і песимізм..."

А щодо так званих "дискусійних моментів" в творчості Кобзаря, то це звична форма поетичних висловів, певна поетична стилізація, яка спирається на книгах Старого Завіту.

Вона допустима у християнстві і відома під назвою контраверсійних прийомів старозавітніх пророків.

А от чого не було в Шевченкові – християнинові, так це космополітизму. Він писав:

"Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Того діти цураються,
В хату не пускають".

Та ще не ховався він за християнською праведністю фарисеїв. А якби жив у наш час, то не поповнив би нізащо багаточисельного загону пристосуванців цієї сучасної пристойної форми зради, новітнього яничарства.

Недарма сьогодні кажуть, що до президентської булави не вистачає Шевченкової голови. Ото би був у нас національний лідер! Він достойно з честю витримав би три найважчі випробування за Святим Письмом: владою, славою і грошима. Зрештою, його Кобзар і зараз звучить як християнсько-патріотична програма президента.

Тарас Шевченко зумів прочитати Святе Письмо в контексті духовно-національних проблем свого народу. Наш національний пророк мовив свою пристрасну молитву до Бога за Україну, бажаючи:

"Любіться, брати мої,
Україну любіте
І за неї, безталанну,
Господа моліте",
.....
"Свою Україну любіть!
Любіть її... Во время люте,
В останню, тяжкую минуту
За неї Господа моліть!"

Художній світ Святого Письма, його зміст, образи та мотиви посідають помітне місце в малярській творчості Тараса Шевченка. Серед його академічних робіт були "Жертвоприношення Авраама", "Іезекіль на полі, всіяному кістками" (1845). Пізніше Кобзар

використав біблійні теми у мистецьких творах: "Христос благословляє хліб", "Голова Христа", "Смерть Марії", "Апостол Петро", "Святий Дмитро", "Притча про блудного сина", "Лот з дочками" та ряд інших. Християнський дух в образотворчому мистецтві особливо виражений великим Т. Шевченком у картинах: "Розп'яття", "Свята родина" (Калашник, & Огірко, 2010).

Шевченко постійно цікавився релігійним малярством і всюди шукав контактів з ним: у творах світових класиків, своїх учителів і колег з Академії. Серед таких робіт слід відзначити офорти (одна з технік широкого тиражування художніх творів завдяки вигравірованню на мідній пластинці рисунку) – "Свята родина", "Притча про робітників у винограднику". Цей твір роздум з офортом картини І. Соколовського "Приятелі" Тарас Шевченко подав на розгляд художньої ради Петербурзької академії мистецтв. За ці роботи художнику було присвоєно звання академіка.

Працюючи в археологічній комісії, митець залишає безцінні рисунки й акварелі з різних міст і сіл України. Щоб краще зрозуміти географію його поїздок слід вдуматись в список його робіт: Видубицький монастир у Києві, Мотронинський монастир на Черкащині, церква всіх святих у Києво-Печерській Лаврі, Почаївська Лавра, церква Покрови в Переяславі, Чигирин з Суботівського шляху (жіночий монастир), Богданова церква в Суботові, Воздвиженський монастир у Полтаві, трапезна в Гусятині. Повертаючись із заслання, Тарас Шевченко робить серію рисунків і акварелей церковної архітектури на території Росії. Його цікавили культові споруди інших релігій, зокрема збереглася прекрасна акварель католицького костела в Києві, сепія синагоги на Волині. В листі до Варвари Репіної він згадує про це такими словами: "Новий Завіт я читаю з благоговійним тремтінням. І внаслідок цього читання в мені зродилася думка описати серце матері по житті Пречистої Діви, Матері Спасителя. І друга – намалювати картину розп'ятого її Сина. Молю Бога, щоб хоч коли-небудь ті мрії здійснилися!". До цієї теми Шевченко зміг повернутися лише під час заслання. Після повернення з архангельської експедиції в нього появилася надія на дозвіл малювати. Свій ескіз "Розп'яття" художник Тарас

Шевченко пропонує римо-католицькій церкві, як майбутній запрестольний образ, що зображає смерть Спасителя. Ескіз цього образу представляє собою вертикальну композицію, заокруглену угорі, центральне місце на площині призначене для Спасителя, зображення Якого графічно вписане у площину, в якій Йому ніби тісно. Лише зверху над Христом дещо більше місця заповнено зображенням неба. Постать Ісуса Христа виділена світлом, Його лице підняте вгору до неба. Внизу, біля основи хреста, зігнута фігура жінки із закритими руками обличчям. Темна тінь від хреста, що проходить у нижній частині, поєднує зображення двох хрестів із розбійниками. Цікавою особливістю є різне трактоване зображення розп'ятих розбійників. Ліва фігура зображена силуетно і на темній плямі хмар, а права – є значно світлішою, а злегка опущена голова освітлена контрастним світлом (Калашник, & Огірко, 2010).

У темі про Спасителя людства і материнство виконаної в 1856 р. є одна з робіт Тараса Шевченка під назвою "Благословення дітей". Центральне місце відведено молодій матері, яка слухає проповідь Ісуса Христа, поклавши руку на тіло дитини. Її силуетна фігура дуже чітко виділяється на фоні освітленої стіни. Дещо нижче зліва скупими засобами Шевченко показує величезну кількість людей, які яскраво освітлені сонцем. На цьому фоні в певному освітленні виділяється фігура проповідуючого і благословляючого Господа нашого Ісуса Христа. Вираз Його лиця не схований в тіні, перед Його піднятими руками силуети кількох дитячих фігурок. Ця робота була передана Тарасом Шевченком в Нижньому Новгороді Михайлові Щепкіну для розігрування в лотереї.

Дискусія і висновки

Творчість Шевченка, поета і художника є яскравим підтвердженням його щирого відношення до духовно-моральної тематики. Проблеми добра і зла, правди і неправди, свободи і неволі яскраво представлені у його творчості. Ідеали правди та свободи, які були основоположними у його праці, слідували з євангельського заклику: "і спізнаєте правду, і правда визволить вас" (Ів. 8,32). Про чисту совість нашого Кобзаря свідчив його вірш "Доля":

"Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема.
Зерна неправди за собою".

Тарас Шевченко несе в собі заряд україноцентризму, ідея якого в усі часи служила нашому народові джерелом як духовного, морального так і національного єднання.

Шевченко пройшов свою "хресну дорогу" разом із хресною дорогою свого народу. Хто-хто, а він мав право попросити у нащадків:

"І мене в сім'ї великій,
в сім'ї вольній, новій
не забудьте пом'янути
незлим, тихим словом".

Як актуально і сьогодні звучать його полум'яні слова – заклик до єдності українського народу:

"А всім нам вкупі на землі
Єдиномислиє подай
І братолюбіє пошли".

Список використаних джерел

Дроздова, Т. О. (2011). Моральний ідеал у творчості Т. Г. Шевченка. *Вісник Черкаського університету*. Випуск 200. Вид-во Черкас. нац. ун-ту.

Калашник, А. К., & Огірко, О. В. (2010). Тарас Шевченко – християнин – поет і художник. *Українознавець*. Випуск IX.

Кониський, О. (1898–1901). *Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя*. Т. 1, 2. Львів, б. в.

Мокрий В. (1992). Тарас як християнин і проповідник правди. *Греко-католицький церковний календар*. Варшава, б. в.

Сверстюк, Є (1993). Шевченкові стовпи. *Українська мова і література в школі*. № 3.

Святе Письмо Старого і Новою Завітів. (1990). Торонто, б. в.

Шевченко, Т. (1985). Кобзар. Вид-во "Дніпро".

References

Drozhdova, T. O. (2011). The moral ideal in the works of T. H. Shevchenko. *Herald of Cherkasy University*. Issue 200. Cherkasy National University Publishing House [in Ukrainian].

Kalashnyk, A. K., & Ohirko, O. V. (2010). *Taras Shevchenko is a Christian, poet and artist*. Connoisseur of Ukraine. Issue IX. Lviv, n. p. [in Ukrainian].

Konyskyi, O. (1898–1901). *Taras Shevchenko-Hrushivskiy. Chronicle of his life*. V. 1, 2. Lviv, n. p. [in Ukrainian].

Mokryi, V. (1992). *Taras as a Christian and preacher of truth*. Greco-Catholic church calendar. Warsaw, n. p. [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (1985). *Kobzar*. Dnipro [in Ukrainian].

Sverstyuk, Ye (1993). *Shevchenko pillars*. Ukrainian language and literature at school. No. 3 [in Ukrainian].

The Holy Scriptures of the Old and New Testaments. (1990). Toronto, n. p. [in Ukrainian].

Отримано редакцією збірника / Received: 25.04.24

Прорецензовано / Revised: 16.09.24

Схвалено до друку / Accepted: 15.10.24

Oleh OHIRKO, PhD, Assoc. Prof.

ORCID ID: 000-0001-7563-6992

e-mail: ohirkooleh@gmail.com

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary
Medicine and Biotechnologies of Lviv, Lviv, Ukraine

SPIRITUAL AND MORAL MOTIVES OF TARAS SHEVCHENKO'S CREATIVITY

Background. *The creativity of our national prophet Taras Shevchenko during the Ukrainian-Russian war is an urgent problem today. His spiritual and moral appeals to the Ukrainian people need to be rethought from the standpoint of Christian faith and morality, since in the past Soviet ideology tried to present Kobzar as an atheist, blasphemer, and democratic revolutionary, a "forerunner of the October Revolution", who allegedly saw our future only in unity with the Russian by the people The word God, which Shevchenko always wrote with a capital letter, was traditionally presented with a small letter in the Soviet editions of Kobzar. There were even cases when some words were deliberately changed in Taras Shevchenko's poems so that the content of his poetry seemed godless. Taras's poem "Diggered Grave" was, as a rule, not included in the content of "Kobzar" in the times of the so-called "friendship of nations".*

Methods. *Methods of moral and spiritual analysis of the work of our famous poet and artist were used. The poetry of Taras Shevchenko was analyzed from the standpoint of Christian faith and morality.*

Results. *The origin and pedigree of our great Ukrainian genius is revealed. The main spiritual and moral categories used by Taras Shevchenko in his work were studied, namely: God, prayer, problems of good and evil, fraternity, justice, truth, will. The motives of Shevchenko's complaint against the church order and certain clergymen, who were indifferent to the fate of the Ukrainian people, are indicated.*

Emphasis is placed on a number of works of the great Kobzar, which were devoted to spiritual and moral themes.

Conclusions. *It is presented that the literary and artistic work of our Kobzar bears the stamp of Christian faith and morality and great love for the Motherland and the Ukrainian people. Emphasis is placed on the poetic stylization of certain literary works of Shevchenko, which were based on the books of the Old Testament. Shevchenko was truly our national prophet, because he spoke in the name of God about the fate and misfortune of his long-suffering people. The peculiarity of the sacred work of Taras Shevchenko is emphasized, since he painted some churches and monasteries in Ukraine.*

Taras Shevchenko's Ukrainian centrism and his keeping a clear conscience are emphasized.

Keywords: *Spirituality, morality, faith, religion, God.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.